

IMPRESSIE

Nieuwsbrief van het Katholiek
Documentatie Centrum

Nr. 14
2014

Radboud Universiteit Nijmegen

TEN GELEIDE

Aflevering veertien van *Impressie* is de eerste in het jaar waarin het KDC zijn negende lustrum viert. Ter gelegenheid daarvan zal in het najaar de tweede Jan Roes-lezing worden gehouden. Houd u daarvoor onze website in de gaten.

In dit nummer brengen wij met groot genoegen een variëteit aan artikelen en mededelingen over de afgelopen en komende periode van het KDC. Onderzoekers hebben weer een paar fraaie ontdekkingen

in de archieven van het KDC gedaan waarvan u er een paar in artikelvorm in dit nummer aantreft. De grootste ontdekking komt van Arthur Bruls die in een grote bruine enveloppe een perkamenten bul uit 1292 van paus Nicolaas IV vond. Een ontdekking die in veel media aandacht heeft gekregen. Ook in dit nummer van *Impressie* besteden wij hier aandacht aan. Gerda Smeets schrijft over de wens van pastoor Rademaker, zijn diepste verlangen een pastoor onder de armsten te mogen zijn. Leo Ewals heeft tot ons genoeg een artikel aangeleverd over het belang van de prentjes met een gebed voor de de Nederlandse krijgsgevangenen. Annelies van Heijst heeft onderzoek verricht naar de geschiedenis van de katholieke internationale hulporganisatie Cordaid en zijn voorlopers en daarin een 'historische sensatie' beleefd. Lodewijk Winkeler doet verslag van het Colloquium 50 jaar Universitaire Studenten Parochie te Leuven. De pagina's die dan nog resten worden gevuld met de rubrieken die u van ons gewend bent: bibliotheek- en archiefaanwinsten, en natuurlijk de onverminderd populaire rubriek van onze afdeling Archief Beeld en Geluid, BenG, een nieuwe naam voor een reeds lang bestaande afdeling.

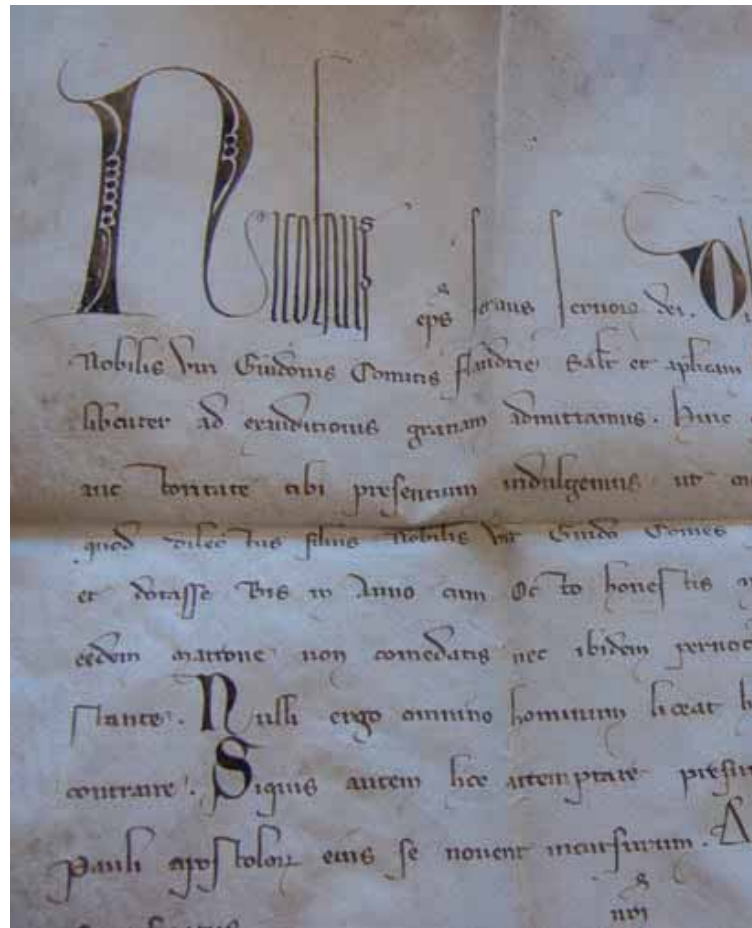
*Girolamo Masci was van 1288 tot 1292 paus Nicolaas IV.
Prent: Collectie KDC*

De redactie
Juni 2014

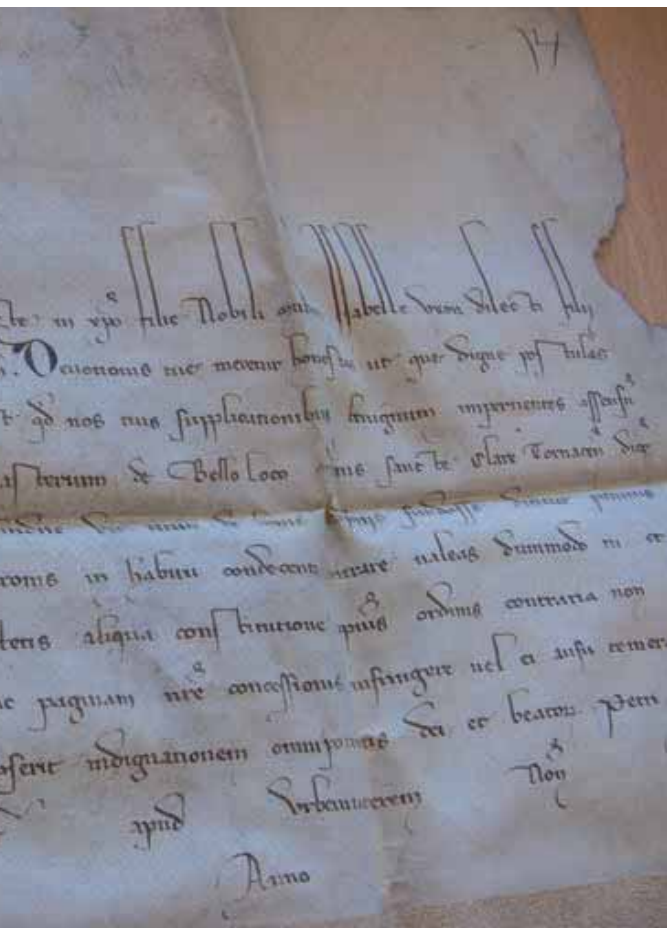
UNIEKE VONDST Een pauselijke bul uit 1292

Begin maart van dit jaar stuitte KDC-medewerker Arthur Bruls op een grote bruine enveloppe. In een doos vol van alles en nog wat zat ook deze enveloppe, die een bijzondere inhoud bleek te hebben: een perkamenten bul uit 1292 van paus Nicolaas IV met toestemming om in het huidige Vlaanderen, bij Petegem, het Clarissenklooster Beaulieu op te richten.

Het KDC stelde het College van Bestuur van de Radboud Universiteit voor om de bul toe te voegen aan het archief van het klooster en dus over te dragen aan het Rijksarchief in Gent, waar het kloosterarchief sinds 1952 berust. Het CvB was het daar mee eens en besloot daartoe. En zo kwam deze pauselijke bul op de (openbare) besluitenlijst terecht, vervolgens bij de afdeling communicatie, en voor wij het wisten stond de bul op de Radboudwebsite, op Twitter en de

Linksonder: Het pauselijke zegel met een zijden koordje aan de oorkonde vastgemaakt. Hierboven: De oorkonde. Rechtsonder: Overhandiging van de pausbul aan de Gentse mediëvist dr. Martine De Reu. (foto: Trouw 25 maart 2014)

volgende dag in *De Gelderlander*. Een journaliste van het dagblad *Trouw* verrichte heel wat speurwerk om meer over de bul, de paus en het klooster te weten te komen, maar ook zij kon niet ontdekken hoe die bul bij het KDC terecht kon zijn gekomen. Bij de overdracht ervan door Lodewijk Winkeler aan de Gentse historica Martine de Reu, in Roosendaal, maakte *Trouw* foto's, en op 25 maart stond het resultaat van dit alles over maar liefst twee pagina's in de krant. De bul zelf was toen al hoog en breed weer 'thuis' in het Gentse archief.

Lodewijk Winkeler

O God, verlicht haar kruis,
Dat zij den held op 't huis
Met blijdschap mag ontvangen,
Die tusschen hoop en vreeze drijft
En zucht en uitziet met verlangen...
(Vondel Gijsbrecht IV slot)

afbeelding 1

Joannes de Dooper te Macheronte ge-
vangen... de stem, die riep in de woestijn...
om onze schreden te richten naar vrede.
(Luk. III. 4; I. 79)

afbeelding 2

PRENTJES MET EEN GEBED VOOR DE NEDERLANDSE KRIJGSGEVANGENEN

Op verzamelaarsbeurzen treft men ze nog wel eens aan: de serie van vijf prentjes met op de ene zijde een gebed om behouden terugkeer van de krijgsgevangenen en op de andere zijde voorstellingen met kampbarakken en prikkeldraad, tralies en boeien, een bezorgde moeder en biddende soldaten.

Op de achtergrond onder meer Petrus, Paulus en Johannes de Doper, die alle in gevangenschap hadden geleefd, en daarom werden aangeroepen om steun (afb. 1-5).

De serie prentjes roept de bekende vragen op: wie heeft ze gemaakt, wanneer en voor wie?

Ondanks de wonderzoekmachine van internet, lukte het ons lange tijd niet het antwoord te vinden, totdat het toeval te hulp schoot. In verband met een kunsthistorisch onderzoek naar leven en werk van Emile Viegiers (Nijmegen 1921 - Nijmegen 1984), troffen we in zijn nalatenschap een prentje aan dat, na het drukken, door de kunstenaar gesigneerd was en opgeborgen (afb. 6). Kennelijk wilde hij zo voor ieder die het prentje nog eens zou zien, het vaderschap van de voorstelling van het prentje veilig stellen.

Om te achterhalen wanneer het prentje was gedrukt, en voor wie, was enig zoekwerk noodzakelijk.

Uiteindelijk vonden we de verklaring in *De Gelderlander* van 28 december 1946 waarin een verslag werd gedaan van wat er op 13 juli 1944 gebeurde in het klooster van de paters Karmelieten op de Doddendaal. De Duitser Heinemann kwam daar met een andere SD-er huiszoeking doen, vergezeld van een zekere Wiebe van de gemeentepolitie. "Het doel van deze huiszoeking was vermoedelijk de oorsprong te achterhalen van een serie prentjes, die in dien tijd ten bate van de Nederlandsche krijgsgevangenen in Duitschland werden verspreid, en voor welker verspreiding een van de paters van het klooster zich nogal verdienstelijk gemaakt had."

We veronderstellen dat het om de hier besproken prentjes gaat. Dat de Duitsers niet gelukkig waren met een gebed dat de aandacht vestigde op al die Nederlanders die in Duitsland gevangen zaten spreekt voor zich. Dat zij niet konden achterhalen waar de prentjes vandaan kwamen hangt samen met het feit dat Emile Viegiers zijn voorstellingen niet gesigneerd had en dat op de prentjes geen uitgever of K-nummer was aangebracht. Sinds 1941 diende een uitgever ofwel zijn naam ofwel een verplicht eigen k-nummer te vermelden op iedere publicatie, in verband met de papierdistributie maar ook opdat al het drukwerk door de bezetter te traceren zou zijn.

De eigenhandige groet van mij: Paulus.
Weest mijne boeien indachtig. .

(Brief aan Koloss. IV. 18)

afbeelding 3

Petrus zat gevangen... en zonder ophouden
werd er door de Kerk tot God voor hem
gebeden.

(Handelingen XII. 5...)

afbeelding 5

Emile zal contact gehouden hebben met de paters Karmelieten. In augustus 1945, op de eerste tentoonstelling na de oorlog in Nijmegen, exposeerde hij een portret van pater Titus Brandsma, de grote karmeliet die in 1942 was weggevoerd en in een concentratiekamp was gestorven. De kunstenaar heeft nog een mooie en lange carrière gekend. Hij was in 1944 cum laude afgestudeerd aan de kunstacademie van Arnhem en heeft vervolgens een rijk oeuvre gecreëerd van landschappen, interieurs, stillevens en portretten, in een figuratieve stijl, waarin de erfenis

afbeelding 6

Gesigneerde versie van prentje 4 met linksonder het signatuur van Emile Vliegert

der impressionisten besloten ligt. De serie prentjes met een gebed voor de krijgsgevangenen is een interessant vroeg werk, dat herinnert aan het verzet dat her en der in het katholieke milieu tegen de bezetter gaande was.

dr. Leo Ewals

National Security Agency

We worden in de gaten gehouden. Telefoongesprekken worden afgeluisterd, in winkels hangen camera's, bij openbare instellingen hangen beveiligers, e-mails en twitterberichten worden gescreend op hun terroristisch gehalte.

We worden in de gaten gehouden, maar dat is echt niet iets van onze tijd.

De Algemeene R.K. Propagandaclub, in 1904 in Amsterdam opgericht, hield de antipapisten goed in de gaten. Zij stortte zich op alles wat maar een gevaar leek te zijn voor geloof en zeden. Zo verspreidde zij in 1906 maar liefst 50.000 stroobiljetten, gericht tegen 'winkels, waarin onzedelijke, vieze, weezinwekkende platen en boeken, met nog veezer titels worden tentoongesteld'. Kort daarop stelde de club zich teweer tegen een antipapistisch stroobiljet van 'den Vuilhandel' aan het adres van een pastoor die in Tilburg Marietje Kessels

vermoord zou hebben: 'Daardoor wordt een zeker priester! Let wel, een priester, die niet eens voor de rechtbank is gedaagd – laat staan: gevonnist – zonder blikken of blozen vlakweg als de moordenaar aangeduid, aangewezen als de schuldige (!!!)'.

Maar de Algemeene RK Propagandaclub werd zelf ook goed in de gaten gehouden, toen zij in later jaren waarschuwde tegen communisme, socialisme en nationaal-socialisme:

'Communisme is heidensch, nationaal-socialisme voert tot heidendom, socialisme heeft duizenden van God afgevoerd' – we kunnen de club niet verwijten dat zij de nuances niet zag.

De acties lijken de communisten niet te zijn ontgaan, want in het archief van de club zit ook een pamflet 'Voor God, Gezin en Vaderland'. Het pamflet is voorzien van een Russisch stempel.

Wiek

De Nijmeegse studentenkerk in de jaren negentig. Collectie KDC

STUDENTENPASTORAAT IN EUROPA

Colloquium 50 jaar Universitaire Studenten Parochie Leuven

Over de geschiedenis van studentenparochies en universiteitsparochies is vrijwel niets bekend. Dat geldt niet alleen voor Nederland, zo bleek tijdens een internationaal colloquium dat van 19 tot 22 maart in Leuven werd gehouden. De opkomst van de studentenparochie dateert, zo bleek, in verschillende Europese landen uit dezelfde tijd: eind jaren vijftig en vooral begin jaren zestig. In die tijd werden studenten minder lid van verenigingen, en de verenigingen zelf verloren hun

levensbeschouwelijk karakter. De studentenpastores moesten omzien naar een andere manier om de studenten te bereiken: via een studentenkerk, gespreksgroepen, meditatie- en gebedsgroepen, of Bijbelgroepen. Dat gold voor Leuven (Louis Vos), Duitsland (Lukas Rölli), Italië (Daniele Menozzi), Frankrijk (Étienne Fouilloux, Olivier Chatelan), en Engeland (John William Dickson, Jack McDonald). Zo ook voor Nederland, waarbij ondergetekende in zijn lezing 'Glasses of Water over Petting Couples. Roman-Catholic Pastoral Care for Students in the Netherlands (1900-1980)' verder terugging, tot de oprichting van katholieke studentenverenigingen aan het eind van de negentiende eeuw, en de functie van moderator

zoals die in de eerste helft van de twintigste eeuw bij alle katholieke studentenverenigingen bestond. Hij was een religieus manusje van alles: verzorgde theologische en filosofische lezingen, zag toe op de naleving van de moraal en voerde pastorale gesprekken. Zelfs zegende hij af en toe een studentenhuwelijk in. Niet dat hij daar zo vóór was, maar 'om erger te voorkomen'. Ook in Nederland werden begin jaren zestig studentenparochies opgericht, die vrijwel vanaf het begin oecumenisch waren ingesteld. Met name de parochies in Utrecht en Amsterdam raakten in conflict met de

bisschoppen vanwege het voorgaan van protestantse ambtsdragers en/of gehuwde priesters in de eucharistie. De lezingen zullen later worden uitgegeven door de Vlaamse zusterinstelling van het KDC, het KADOC in Leuven.

Lodewijk Winkeler

De bekendste studentenpastor van Nederland, Jan van Kilsdonk SJ, bij de onthulling van zijn borstbeeld in zijn geboortedorp Zeeland (NB), 2006.

Foto: Collectie KDC

'HISTORISCHE SENSATIES IN HET ARCHIEF VAN HET RK HUISVESTINGSCOMITÉ'

Mensen die archiefonderzoek doen, noemen het wel 'de historische sensatie': het moment waarop je iets in een archief ontdekt, waardoor je het gevoel hebt in aanraking te komen met het verleden zelf. Even valt de tijd weg en is het of je, als onderzoeker, de vinger kunt leggen op hoe het ooit geweest is. In mijn archiefonderzoek naar de geschiedenis van de voorlopers van de katholieke internationale hulporganisatie Cordaid heb ik dat een paar keer meegemaakt. Het resultaat van dat onderzoek is in mei 2014 bij uitgeverij Verloren verschenen als *Gedreven helpers*. Twee van zulke 'historische sensaties' licht ik er hier uit. Ze geven aan hoe bewogen de geschiedenis van Cordaids voorlopers is, en hoe

rijk de archieven van het Katholiek Documentatie Centrum zijn.

STUKJES VAN EEN WOLLEN DEKEN

Een van de voorlopers van Cordaid is het in 1914 gestichte RK Huisvestingscomité, dat vanaf 1917 het centrale kantoor in Den Bosch had. Deze organisatie is opgericht aan het begin van de eerste Wereldoorlog om Belgische oorlogsvluchtelingetjes, die van hun familie gescheiden waren geraakt, onder te brengen bij Nederlandse katholieke gastgezinnen. In de jaren daarna bood de organisatie ook hulp aan ondervoede kinderen uit Oostenrijk, Duitsland en Hongarije en aan Nederlandse 'bleekneusjes', zoals ze werden genoemd. Vooral kinderen uit de grote steden hadden toen ondergewicht en waren, mede door het tekort aan frisse lucht,

*Inzamelings-
actie van het
RK Huisves-
tingscomité.
Verzending van
goederen vanuit
Nijmegen naar
Wenen in 1921.
Foto: Grijpink
Collectie KDC*

bevattelijk voor allerlei aandoeningen. In de crisisjaren kwamen er grote groepen Nederlanders bij die armoede en gebrek leden, vanwege de hoge werkloosheid en inflatie.

Het Bossche kantoor van het RK Huisvestingscomité nam er in die jaren dertig daarom nog een taak bij. Het ging fungeren als centraal adres voor crisishulpverlening aan Bosschenaren. Het belangrijkste netwerk dat daarvoor werd gebruikt waren de parochies in deze stad. Inwoners van de stad die al sinds jaar en dag arm waren, werden zoals gebruikelijk bereikt via de armbesturen en de Sint-Vincentiusverenigingen.

Voor de 'nieuwe armen', vanwege de crisis, werden extra voorzieningen geschapen. Concreet ging het om het eerlijk toebedelen en distribueren van steenkool, turf, aardappelen, kleding en dekens. Toen ik de hoge cijfers van die vraag en dat aanbod zag, werd ik me ervan bewust hoeveel gebrek er was geleden door grote groepen Nederlanders in deze periode.

Heel scherp kwam dat bij me binnen door het in handen krijgen van één archiefstuk, namelijk een offerte van een Tilburgse dekenfabrikant. Hij beval zijn producten aan bij het Bossche crisiscomité, in de hoop goede zaken te doen. Bovenaan de brief waren twee wollen proefstalen gehecht, zodat men kon zien en voelen welke kwaliteit hij in de aanbieding had. De duurste deken kostte 4 gulden en 35 cent per stuk en

de goedkopere een kwartje minder. De fabrikant schreef erbij dat de meeste comités voor de goedkope dekens kozen en dat er minimaal twintig exemplaren moesten worden afgenomen. Ruim tachtig jaar later oogden de wollen staaltjes nog kleurig en was duidelijk te voelen dat de dure deken echt dikker was. Ik kon me ineens voorstellen hoe blij mensen met zo'n deken moeten zijn geweest, maar ook hoevelen het hadden moeten stellen met een ruwe paardendeken of een stapel vodden. Het maakte de armoede van landgenoten uit het verleden invoelbaar zoals nooit tevoren.

EEN SCHOOLSCRIPTJE

Nog een historische sensatie werd ik gewaar toen ik op een schoolschriftje stuitte waarin de

joodse en van oorsprong Duitse jongen George Levy, veertien jaar oud, zijn oorlogsherinneringen had geschreven. Ook dit archiefstuk berust in het archief van het RK Huisvestingscomité. Het was Thea Moors uit Eersel die me het verhaal vertelde van George en zijn zusje Ursula. Toen ik zijn naam had vernomen, kon ik gericht in de archieflijst gaan zoeken en kwam er een schriftje van hem boven water. Broer en zus waren in 1939 naar Nederland gevlucht en daar opgevangen door de directeur van het RK Huisvestingscomité, Jos. van Mackelenbergh. Hij had niet kunnen voorkomen dat de kinderen in 1943, via de kampen Vught en Westerbork, in concentratiekamp Bergen-Belsen terechtkwamen. In de barak tegenover hen stierf Anne

Frank, maar George en Ursula overleefden. Na de bevrijding gingen ze 'naar huis', daaronder verstonden ze de familie Van Mackelenbergh, die op de Hinthamerstraat in Den Bosch woonde.

Op 5 augustus 1945 zette George zich aan het schrijven van zijn herinneringen aan de kampen, daartoe aangespoord door de rector of Van Mackelenbergh. Terwijl hij binnen zat te zwoegen op zijn tekst waren buiten zijn vrienden aan het voetballen. Liever had hij meegedaan, maar het duurde een poos eer hij de 24 bladzijden vol had geschreven. Op de kaft noteerde hij : 'George Levy, Oorlogsmémoires'.

Toen ik dat schriftje in handen kreeg, realiseerde ik me dat de schrijver ervan misschien niet eens wist dat het nog bestond. Dat trof me als een vuistslag. Via Thea Moors kon ik George traceren, die inderdaad niet wist dat zijn schriftje in Nederland was. Sindsdien belt hij me geregeld op. Net als zijn zus woont hij al vanaf 1948 in de omgeving van Chicago. Het doet hem goed dat hun verhaal nu in Nederland bekend wordt; niet zozeer vanwege hemzelf, maar omdat hij wil dat iedereen weet hoeveel zijn zus en hij aan Jos. van Mackelenbergh te danken hebben.

Kortom, wat geweest is, is voorbij, maar soms is het in een archief bijna tastbaar.

Annelies van Heijst

EEN PASTOOR AAN HET HOF

Pastoor Rademaker had een diep verlangen, ja een onverklaarbare “heimelijke zucht” om pastoor te mogen worden onder de armste mensen die er bestaan, liefst ver van de bewoonde wereld. Zijn wens vond gehoor bij aartspriester Vermeulen die hem in juli 1837 benoemde tot pastoor van de op te richten statie Soesterberg op de Amersfoortse heide.

Hij sloot de arme heidebewoners in zijn hart, maar wist ook dat hij voor de bouw van een kerk de rijken nodig had. De adellijke lutherse mevrouw Bosch van Drakestein had beloofd grond te schenken voor de bouw van een noodkerk. Bij een diner maakte de pastoor kennis met de deftige familie “die in prachtige koetsen kwamen aanrollen”. De pastoor was niet op zijn gemak. Aan tafel zat hij op een ereplaats, in het midden, tegenover Jhr. Bosch van Drakestein. “Om te wennen”, had de aartspriester gezegd. In zijn dagboek tekent hij aan: “Ik wilde met geene anderen dan met zeer eenvoudige mensen te doen te hebben, en nu reeds zie ik mij van jonkers en jonkvrouwen omstuwd”.

Na de inwijding van de noodkerk op 1 september 1838 kreeg pastoor Rademaker onverwacht een

uitnodiging van de prins van Oranje, de latere koning Willem II, om te komen dineren op paleis Soestdijk. Rademaker aarzelde: hij had het net druk met de eerste uitvaart in zijn noodkerk, moest nog biecht horen etc. Maar zijn parochianen vonden de kroonprinselijke uitnodiging een grote eer en Rademaker vertrok met tegenzin naar Soestdijk.

Over de gesprekken tijdens het diner horen wij helaas niets, wel over een incident. De pastoor gaf onverwacht het bord soep terug aan de bediende met de mededeling dat er vlees in zat en dat hij op zaterdagavond geen vlees mocht eten. Verwarring in de keuken. Daar kon men zo gauw geen vleesloze maaltijd klaar maken. Toen de volgende gang -mét vlees- werd geserveerd, zei de bediende: “Van de doperwten enz. moogt gij eten, wijl dat alles met boter aangemaakt is”. Prins en prinses lieten op dat moment niets merken. Later hoorde de pastoor dat de hofmeester bijna ontslagen was vanwege het soepincident. Die verdedigde zich door te zeggen dat hij van zaterdagse vastenvoorschriften niets kon weten

In 1839 vroeg de pastoor een audiëntie aan bij kroonprinses Anna Paulowna op Soestdijk om haar een gravure van de nieuwe kerk aan te bieden. In een grote zaal stond hij lang te wachten samen met een hofdame, gravin van Limburg Stirum, die moe werd en ging zitten. Toen de

*Een kamer op Soestdijk, het paleis waar ook pastoor Rademaker te gast was.
Foto: K. Roderburg
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed*

grote deuren van de audiëntiezaal open gingen, stonden daar de prinses en een generaal. De zittende gravin voelde zich betrappt, schoot “als een dienstmeid” overeind en ging als een arme zondares achter de prinses staan.

Pastoor Rademaker wist niet aan wie hij de gravure moest geven. Aan HKH of aan de hofdame? Of moest hij ze op een tafel leggen? Gelukkig zei de prinses dat hij ze aan generaal Van Hooff moest overhandigen.

De prinses en de pastoor spraken vervolgens nog kort over de duurte van het brood, waarna Rademaker

met diepe buigingen vertrok.

Op de pastorie bij de paters gaf zijn verslag aanleiding tot veel vrolijkheid en gelach.

In 1841 wilde de pastoor de kale nieuwe kerk laten stukadoren. Waar het geld vandaan te halen? Mevrouw Bosch van Drakestein was overleden. De parochianen waren weigerachtig. Zij waren eigenlijk tevreden geweest met de oude noodkerk.

De pastoor ging bedelen op Het Loo waar de voormalige koning Willem I “inloopaudiënties” hield.

Hij sprak hem vleidend toe, zou bidden voor zijn gezondheid, maakte veel

complimenten en kwam tenslotte na veel plichtplegingen met een verzoek om geld. Vriendelijk vroeg de koning: “Hebt gij daartoe iets bij U?”. Dat had Rademaker niet, maar hij mocht binnen drie dagen een verzoekschrift opsturen. Een half jaar later kreeg hij vijfhonderd gulden.

De pastoor raakte met de jaren gewend aan de omgang met de hogere kringen. Bij het kerkelijk huwelijk van Jonkvrouw Bosch van Drakestein op 21 september 1848 was de elite aanwezig, ook protestanten: adel, advocaten, politici en predikanten. Rademaker was niet zenuwachtig meer. Hij begon met de woorden: “Alles is klein en nietig wat ik voor mij zie”.

Bron: Dagboek van pastoor
Rademaker 1837-1872 Collectie KDC
15821

Gerda Smeets

AANWINSTEN ARCHIEF

Waar ik in de vorige aflevering het aantal van zeven nieuwe aanwinsten al aan de lage kant noemde, lijkt het huidige totaal van vier het einde van de groei van onze collectie in te luiden. Niets is minder waar. Toezeggingen van nieuwe archieven komen nog steeds binnen, we verwachten in de loop van dit jaar weer enkele substantiële collecties aan het bestand toe te kunnen voegen. De kleine hoeveelheid aanwinsten geeft me de ruimte om één bijzondere aanvulling op een reeds bestaand archief te noemen. Voor het archief Alberdingk Thijm ontvingen wij een tweedelig convoluut van teksten en gedichten die Joseph Alberdingk Thijm voor zijn vrouw Mina Kerst, had samengesteld. De teksten, maar vooral ook de kleine handgeschreven opdrachten geven een aardige inkijk in het persoonlijk leven van de familie Thijm.

Ruud Bunnik

Een paar jaar geleden verscheen de autobiografie van Ruud Bunnik in de MemoReeks. De achterflap vermeldt: “Ruud Bunnik treedt zelden op de voorgrond, maar wie maar enigszins thuis is in vooruitstrevend katholiek Nederland kent hem”. Actief in de celibaatsdiscussie van de jaren zestig en tolk-vertaler bij het Pastoraal Concilie. Hij was ondermeer actief in Open Kerk, de Acht Mei Beweging, de

Vereniging van Pastoraal Werkenden en de redactie van *De Bazuin*. Bunnik overleed in oktober 2013 en heeft het KDC zijn archief nagelaten.

Mgr. P.J. Boymans

Mgr. Boymans (1914-1984) was adviseur in tal van organisaties die georganiseerde sportbeoefening in katholiek verband tot doel hadden, in Limburg maar ook van landelijke organisaties als de Nederlandse Katholieke Sportbond. Het materiaal is een interessante aanvulling op de landelijke sportcollecties die het KDC reeds beheert. Het gaat hier om een wat ongebruikelijke, maar anderzijds zeker ook geen unieke situatie in archiefland. Dit archief is slechts een gedeelte van de complete collectie papieren die Boymans heeft geproduceerd en verzameld. Het KDC

Mgr. P.J. Boymans. Foto: collectie KDC

bewaart de stukken die te maken hebben met zijn adviseurschap van landelijke organisaties. Het materiaal dat specifiek op het Limburgse diocees betrekking heeft, wordt bewaard door het Sociaal Historisch Centrum in Maastricht.

P.A.N.

Het archief van de Amsterdamse Katholieke Studentenvereniging Sanctus Thomas Aquinas blijft gestaag groeien. Met een zekere regelmaat komen aanvullingen op het verenigingsarchief binnen en soms, zoals nu, ontvangen we de complete collectie van een dispuut, in dit geval Sodalitium Studiosorum P.A.N.: Perpetua Amicitia Nostra, een naam die zeker van toepassing leek op het drietal dat het archief aan het KDC overdroeg. Naast bestuursstukken bevat het archief plakboeken van lustra, liedboeken en andere getuigen van het rooms Amsterdams studentenleven.

E.J. ARIËNS

Als beheerder van een groot aantal Nijmeegse universiteitscollecties kunnen we sinds begin dit jaar het archief van Prof. Dr. E.J. Ariëns (1918-2002) tot ons bezit rekenen. Ariëns was de oprichter van de afdeling Pharmacologie van de Katholieke Universiteit Nijmegen. De collectie behelst ongeveer acht archiefdozen.

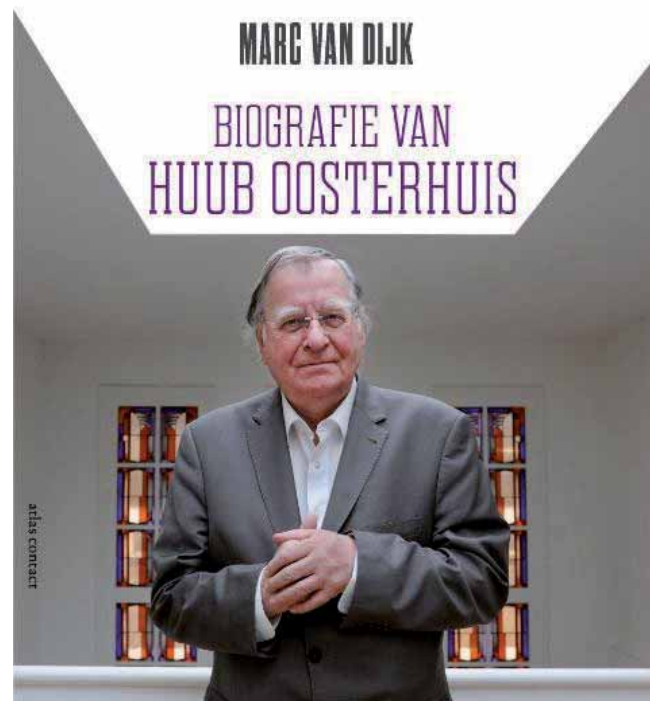
De archivaris

AANWINSTEN BIBLIOTHEEK

DE PAUS VAN AMSTERDAM Biografie van Huub Oosterhuis

Huub Oosterhuis is waarschijnlijk de enige hedendaagse dichter wiens liederen minimaal één keer per week op een groot aantal plaatsen in het land door groepen mensen gezongen worden. Oosterhuis heeft door de manier waarop hij vorm gaf aan de liturgie, aan het priesterschap in zijn eigen kerk in Amsterdam en door zijn politieke activiteiten voor vluchtelingen ook voor veel mensen een soort standaard gezet voor wat het betekent om christen te zijn in het hedendaagse Nederland. Oosterhuis wordt om die reden wel eens de Paus van Amsterdam genoemd en dat is de titel van de biografie die Marc van Dijk over Oosterhuis schreef.

Marc van Dijk beschrijft de ontwikkeling van Oosterhuis, zijn kindertijd in de Tweede Wereldoorlog in een buurt waar veel joden woonden, een ongeluk dat hem bijna voor het leven verlamd zou hebben gemaakt en zijn schooljaren op een typische jezuïetenschool. Van Dijk beschrijft al deze vroege invloeden zonder dat hij ze een beslissende invloed op Oosterhuis' latere leven toeschrijft. Hij laat zien hoe zijn ontwikkeling altijd iets wonderlijks en onvoorspelbaars heeft

gehad, Oosterhuis is een man die zichzelf telkens opnieuw weet uit te vinden. Rode draad in zijn leven is zijn dichterschap. *De Paus van Amsterdam* bevat talrijke gedichten van Oosterhuis, die in druk soms beter tot hun recht komen dan als je ze 's zondags in de kerk hoort zingen. Van Dijk wijst er terecht op dat het opmerkelijk is dat Oosterhuis nooit een belangrijke literaire prijs voor zijn werk heeft ontvangen. Sinds de negentiende eeuw leed het Nederlandse katholicisme aan organisatiefetisjisme. Het is geen toeval dat er in biografieën van katholieke leiders vaak weinig aandacht is voor de religieuze ervaring van die leiders. *De Paus*

V.l.n.r. F.G.M. Kolsters, Huub Oosterhuis en Antoine Oomen op de viering van het zestigjarig jubileum van uitgeverij Gooi en Sticht. In de hand hebben zij de gramfoonplaat "Dit huis is vol mensen" met liederen van Huub Oosterhuis op muziek van Antoine Oomen. Foto: collectie KDC

van Amsterdam biedt juist veel aandacht voor de religieuze ervaring van Oosterhuis. Ook dat is geen toeval. Toen de zuilorganisaties in de jaren zestig desintegreerden ontstond er een vacuüm in het Nederlandse religieuze leven. Het levenswerk van Oosterhuis bestaat er in dat hij zijn talent als dichter inzette om dat vacuüm te vullen door een vernieuwing van de liturgie. Oosterhuis' politieke, sociale en pastorale betrokkenheid maakte dat die liturgische vernieuwing niet tot ceremonieel verstarde. En terwijl talloze generatiegenoten verzuurden en verbitterden in de strijd over de nalatenschap van het

Nederlands organisatiekatholicisme, verliet Oosterhuis die wereld door de achterdeur. De wat tobberige Oosterhuis vond zo niet alleen zichzelf en het verschijnsel religie opnieuw uit, maar werd *by the way* ook nog een gelukkig mens. Voor wie meer wil weten over zo'n leven, is *De Paus van Amsterdam* zeker een aanrader.

Arthur Bruls

De paus van Amsterdam. Biografie van Huub Oosterhuis Marc van Dijk. - Amsterdam : Uitgeverij Atlas Contact, 2013

Henri Peeters kort vóór zijn vertrek naar het seminarie, 1873

ZE NOEMDEN ME HENRI

Enkele jaren geleden heb ik mij enige tijd verdiept in de dagboeken van Henri Peeters MSC (1868-1941). Ze waren mij door iemand aangereikt met de woorden: kan het KDC hier iets mee? De dagboeken beslaan een onbescheiden dikke stapel papier, en zijn bij tijd en wijle niet om door te komen. Niettemin rolde er in 2009 een lezing uit over de seminarietijd van Henri Peeters, de eerste Nederlandse Missionaris van het H. Hart. Zie daarvoor de website van het KDC (www.ru.nl/kdc).

Ik kon toen niet weten dat Marjo

Glaser al jarenlang met deze dagboeken bezig was in het kader van haar eigen familiegeschiedenis. Zij heeft nu gepresteerd wat ik haar niet na zou doen: zij heeft een mooie selectie gemaakt uit de dagboeken, waardoor wij een bijzonder inkijkje krijgen in het leven van een kloosterling en missionaris aan het eind van de negentiende en begin van de twintigste eeuw, toen de congregatie nog in de kinderschoenen stond. Henri Peeters schrijft over zijn priesteropleiding in Frankrijk, zijn verblijf in Rome, en vervolgens in Tilburg, waar de MSC een nieuw klooster begonnen, en tenslotte zijn missiewerk op de Filippijnen. Tijdens zijn pensioen verbleef hij in het klooster in Stein. Volgens zijn bidprentje schreef hij in die jaren, 'als kostbare bronnen voor het nageslacht(...) duizenden-bladzijden-tellende memoires'. De in dit boek gemaakte selectie, ingeleid en per hoofdstuk van een korte toelichting voorzien, is in ieder geval aanzienlijk verteerbaarder dan het origineel.

Lodewijk Winkeler

Marjo Glaser, *Ze noemden me Henri. Van Venrayse kwajongen tot man met een missie*, Uitg. hetpapierenboek@outlook.com, 2013.

Zie ook: Gabriëlle Dorren, *Door de wereld bewogen. Geschiedenis van de Nederlandse Missionarissen van het Heilig Hart (MSC)*, Hilversum 2004

KORT NIEUWS

Nututootamen

Naar aanleiding van de column 'opzeggen' in de vorige *Impressie* stuurde oud-KDC-bibliothecaris André Maes ons een fragment uit het boek *Oorlog en terpentijn* van Stefan Hertmans. Diens grootvader placht 's avonds zijn kinderen een kruisje te geven "met het magische woord: Gotsedewaddu – dat was alles wat er in hun dagelijkse taal was overgebleven van wat ooit 'God zegene u en beware u' was geweest, iets dat gepaard ging met een kruisje op het voorhoofd, gegeven met de duim (...) een geheime code die het hart kalmeert wanneer het onweert in de nacht. Gotsedewaddu heeft de ontelbare avonden van mijn eigen kinderjaren begeleid".

Centraal Bestand Kinderboeken

In het vorige nummer van *Impressie* [13] hebben wij u een link doorgegeven voor het benaderen van de Catalogus van het Centraal Bestand Kinderboeken, de gemeenschappelijke kinderboekencatalogus van vijftien Nederlandse instellingen. Dit adres is onjuist. Het juiste adres is : www.kb.nl/cbk

Tekening: Ad Merx

JAN ROES LEZING

Ter gelegenheid van het 45-jarig bestaan van het KDC zal op donderdag 27 november de tweede Jan Roes lezing worden gehouden door prof. Jan Bank, emeritus-hoogleraar Vaderlandse Geschiedenis in Leiden. Omdat het negende lustrum samenvalt met het verstrijken van honderd jaar sinds het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog is deze keer gekozen voor het volgende thema: "Katholieken in Nederland en de Eerste Wereldoorlog". Rondom dit thema zal in de Centrale Bibliotheek van de Radbouduniversiteit een tentoonstelling van KDC-stukken worden ingericht. Verdere informatie kunt u tegen die tijd vinden op de website van het KDC: www.ru.nl/kdc.

Opgelost:

Foto 3

Foto 5

ARCHIEF BEELD EN GELUID

Oplossingen

De muziekgroep op foto 3 in het vorige nummer van *Impressie* bestaat uit studenten theologie (in toog) en filosofie van het groot seminarie Haaren bij Oisterwijk, cursen 1946-1950. De heer Kamp uit Loon op Zand herkende de volgende personen op de foto: Jan van Laarhoven, Jacques de Mooij, Leo Cornelissen, Norbert Smulders, Jacques Snackers en de heer Thuring.

Mevrouw M. Andela-Bauer uit Bolsward liet ons weten dat de geportretteerde op foto 5 mgr. ir. H.J.H. Bemelmans is, die zij persoonlijk heeft gekend. In de jaren dertig van de vorige eeuw bezocht zij de RK Meisjes HBS bij

de zusters Ursulinen te Roermond en woonde twee jaar bij haar heerroom, die directeur was van die HBS, in huis. Haar oom was een neef van Bemelmans en zij kwamen geregeld bij elkaar op de koffie. 'Die bezoeken waren gezellig', schrijft mevrouw Andela-Bauer, 'want de huishoudsters van de beide heren kenden elkaar ook'.

H.J.H. Bemelmans werd geboren in 1892 in Bingelrade. Na zijn priesterwijding in 1917 gaat hij in opdracht van de bisschop studeren bij de Landbouwhogeschool te Wageningen. Hij wordt directeur van de landbouwwinterschool in Roermond en geestelijk adviseur van de Limburgse Land- en Tuinbouwbond (LLTB). In 1930 richt hij de Katholieke Limburgse Boerinnenbond op.

In de oorlog inspireert hij de boeren tot verzet tegen de bezetter en wordt gearresteerd. Hij belandt achtereenvolgens in Buchenwald, Haaren, St. Michielsgestel en Vught. Na de bevrijding wordt hij pastoor-deken van Heerlen. In 1957 volgt de benoeming tot Geheim Kamerheer van de paus. Na zijn emeritaat in 1964 komt hij regelmatig in het nieuws met zijn protestacties tegen de mogelijke opheffing van het celibaat. Hij overlijdt in 1970.

Hartelijk dank aan de inzenders!

Nieuwe foto's

De volgende foto's bieden wij u weer graag ter identificatie aan.

Foto 1 is gemaakt door de Koninklijke Luchtvaart Maatschappij Rotterdam. De interieuropname op foto 2 is gemaakt door fotograaf F. Lahaye in Maastricht, degene die deze foto als prentbriefkaart verstuurde was een zuster uit Oosterbeek bij Breda. Op de achterkant van foto 6 staat "scriptorium".

Kunt u met betrekking tot de foto's één of meer van de volgende vragen beantwoorden: wie, wat, waar, wanneer en waarom, mailt of belt u ons dan. Wij zijn benieuwd naar uw informatie.

Ellen Brok, archivaris beeld en geluid
E.Brok@kdc.ru.nl
Tel. 024-3612741

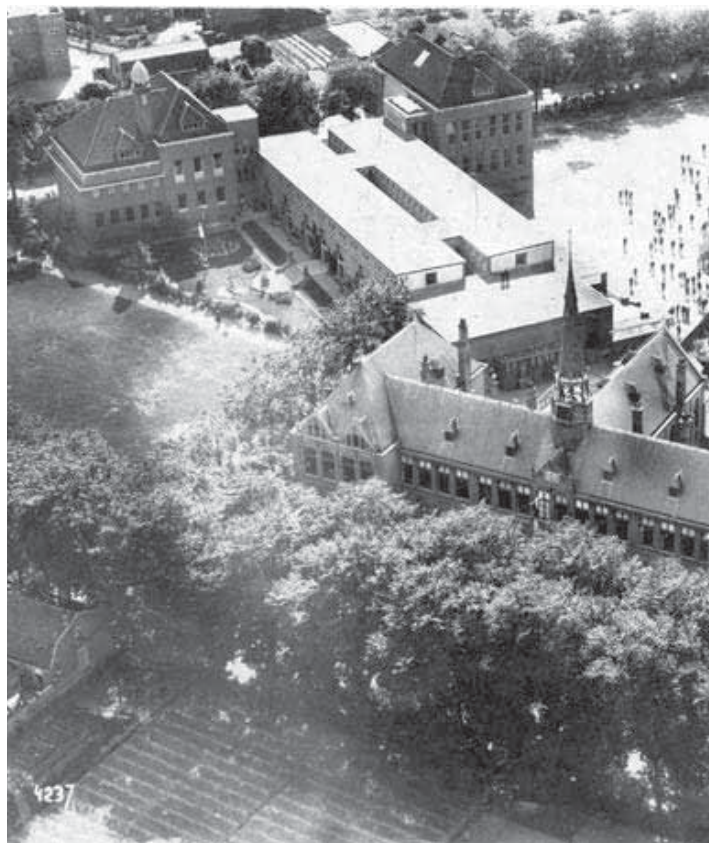

Foto 1

Foto 2

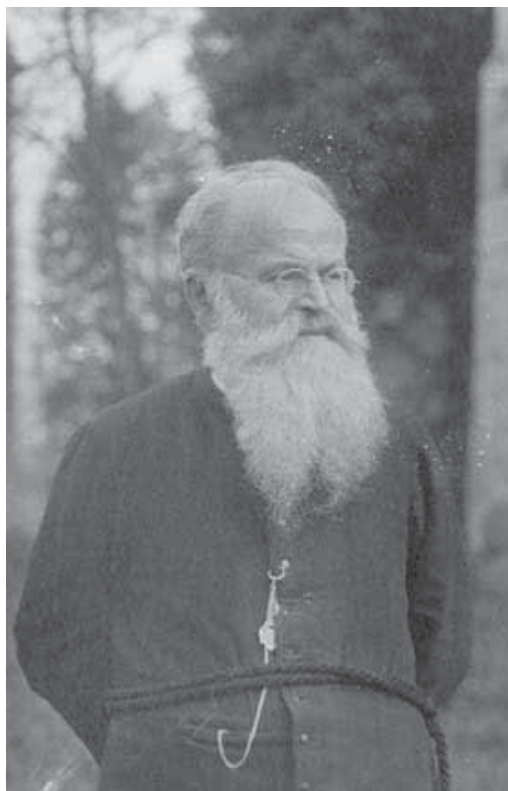

Foto 3

Foto 4

Foto 5

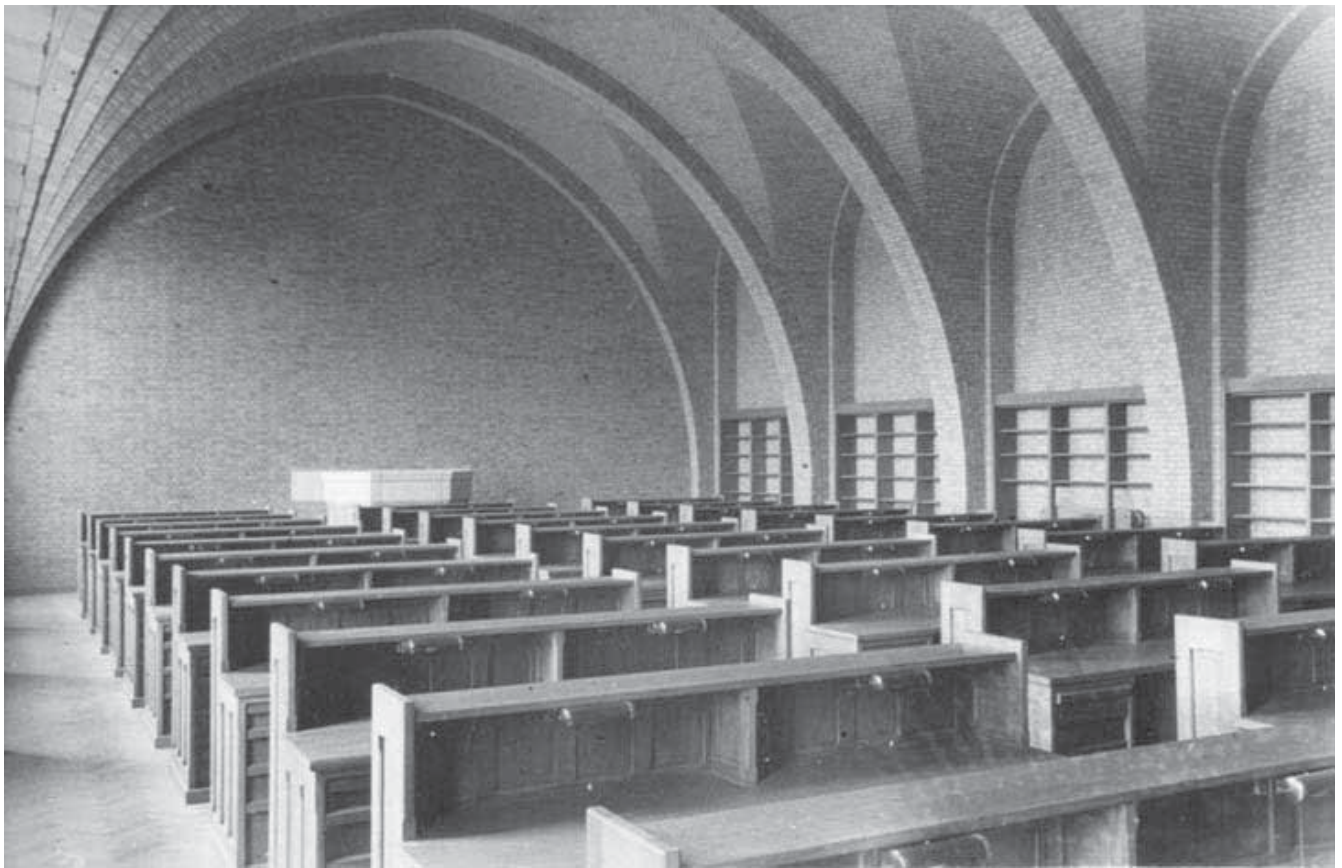

Foto 6

Colofon

Impressie is de nieuwsbrief van het Katholiek Documentatie Centrum met nieuws over het KDC en zijn collecties en aanwinsten. De nieuwsbrief verschijnt onregelmatig. Op aanvraag wordt *Impressie* kosteloos toegezonden per post of e-mail.

Redactie-adres en abonnementenadministratie: Postbus 9100, 6500 HA Nijmegen Tel. 024-3612412 impressie@kdc.ru.nl
www.ru.nl/kdc/impressie

Redactie: Lennie van Orsouw

Medewerkers aan dit nummer: Arthur Bruls, Ellen Brok, Leo Ewals, Annelies van Heijst, Lennie van Orsouw, Ramses Peters, Gerda Smeets, Lodewijk Winkeler
Opmaak: Arthur Bruls. Grafisch ontwerp: Grafisch Ontwerpbureau Voltage, Nijmegen. Druk: Benda drukkers, Nijmegen.
ISSN 1877-2412

IMPRESSIE is een uitgave van het Katholiek

Documentatie Centrum en verschijnt onregelmatig.

Kijkt u voor meer informatie op www.ru.nl/kdc

Bellen of e-mailen kan ook: telefoon 024 – 361 24 12,

e-mail: impressie@kdc.ru.nl

